

Prešernova nagrajenca

Prešernova nagrajenca

Janez Matičič

Radko Polič

Ingrid Mager

Janez Matičič je sredi ustvarjalnega zanosa. Vitek, čil, razposajen, vsekakor netipičen osemdesetletnik večno nemirnega duha je pri nas po krivici nekoli sprejdan, ker je večino svojega življenja prebil v Parizu. Toda ustvaril je odlične simfonični in komorni opus, v katerem se prepletajo nepredvidljivost, izvirnost ter nenehno brskanje za novimi kompozicijskimi tehnikami. Vrsto let je v glavnem veljal za pianističnega in godalnega skladatelja (oba instrumenta tudi zelo dobro obvlada, za klavirjem še vedno nastopa), v zadnjem obdobju pa je našel nov izziv v pihalih. Član Zagrebskega kvarteta saksofonov **Matjaž Drevenšek** je dejal, da se je Matičič mojstrsko priložil v saksofon in ga genialno uporabil kot solistični instrument v *Drugi simfoniji*; pred petimi leti je še kršno izvedel Orkester Slovenske filharmonije z dirigentom **Markom Letonjo**.

«Skladatelj ni samo uželet, je trdo delo in je tudi zadostenje. Pri tem delu je potrebna osebna angažiranost, znanje, tudi invenjenc, predvsem pa moram kot komponist vedeti, kaj si želim ustvariti. Nikoli ne začnem pisati prvi noti, najprej potrebujem izvirno zamisel. Iz različnih kotov vstopam v kompozicijo, da oblikujem celotno strukturo,« pojasnjuje Matičič. Malce za šalo dodaja, da mu navadno uspe prenesti v note vsa svoja struktura, glasbeno in muzikalna hotenja, ko pa je treba skladbi dati naslov, ubesediti abstraktnost glasbe, se ustavi. Še posebej če je skladba narečena in potem naročniki prijavljajo. »Sem skladatelj tako imenovane absolutne glasbe in ne programske!«. Drugače je seveda z vokalnemu glasbo, pri kateri je tekst nosilec semantičnega sporočila. »Toda vokal dojemam kot instrument, lahko je čudovito dopolnilo orkestru, medtem ko me opera ne zanima.« Tako svoje skladanje vidi skladatelj, drugi pa pri njem radi izpostavljajo impresivnost prvine, še posebej izpreden čut za barvno odtenek, ritmično pisano in z glasbenim erotičnim pesom nivo prelivanje dinamičnih muzikalnih iledi. Vsestranski je tudi, ko sklada elektroakustične skladbe, ki jih avtentično reflektira, jih iz kontekstno predstavi v sonorni glasbeni svet, ob čemer ne pozablja na glasbo na sodobnem trgu.

Preden je odšel v Pariz na podipljmski študij k znameniti **Nadji Boulanger**, je na Akademiji za glasbo v Ljubljani diplomiral iz kompozicije pri **Lucianu Marji Škerjancu**, dirigiranje pri **Danilu Švabi** in klavir pri **Antonu Trstu**. Matičič je izvrsten pianist, še zdaj pogosto sede za koncertni klavir. «Klavir je zame instrument kot vsak drug, morda nekoliko bolj popularni, ker ima več osnovnih karakterističnih in s tem več ustvarjalnih možnosti, ne drži pa, da lahko nadomesti cel orkester, kot pogosto vedo tisti, ki ga popolno zvočno sliko imamo vendarle orkester!».

Narodni skladaj ga ustvarjalno ne zavrača, morda bi nekoliko pomislil ob kakšnem posebnem instrumentu. »Toda kompozicija je večna selekcija, začne se že v glavi. Tako Bach kot Mozart sta tematično vedno zelo strogo izbrala, določila. Tudi jaz najprej dajm tematiko, s čimer se že omejim; ne uporabim odprte forme in ne govorim v vsakem takem nekaj drugega, saj bi me to pripeljalo v popolni kaos. Skladba je pravzaprav smiselna, čim bolj je omejena, s čim bolj pravimi kompozicijskimi prijemmi.« Profesor Škerjanc je mu dejal, da je pri kompoziciji poleg svobode tudi pomembna tudi radnika (v glavi), to da pri Nadji Boulanger je slišal, da ne sme izbrisati nobene kompo-

Foto: Jaka Adamič

zicijske ideje, četudi jo pozneje zavrne. Izkazalo se je že, da je bila potem prava ideja najboljša.

V razved Nadje Boulanger je prisel pravzaprav zlahka, imel je namreč dobra priporočila, četudi marsikdo takrat ni verjel, da mu bo uspelo. »Že v začetku, ko sem jih pokazal svoje klavirske etude, mi je rekla, da me tehnično o kompoziciji nima kaj naučiti, ker sem že narejen, sem pa stilsko precej zaostajal. Tako sem začel iskati druge stiline in tudi tehnične prijeme, kar je šlo relativno počasi, šele potem sem šel na francoski radni, v Groupe de recherches musicales, ki je delovala pod vodstvom **Pierra Schaefferja**, ter se pridružil raziskovanju glasbe skozi računalnik, ki ga je v tistem obdobju vodil **Pierre Boulez**. Pod vplivom elektroakustične skupine skladateljev sem prisel do povsem novih pogledov na nova zvočna izhodišča ter na celotno glasbeno strukturo in problematiko zvoka. Hkrati sem nenehno iskal svoj prepoznani stil.»

V Sloveniji je Matičič nekaj let poučeval glasbeno analizo na oddelku za muzikologijo, medtem ko v Parizu ni poučeval, v začetku zato kar ni imel francoskega državljanstva, pozneje je imel premoženje izobrazbo za navaden mestni konservatorij. Drugam ni prišel, ker se nisem znal prav kmolčati. Je pa nekaj let vendarle

učil na zasebnih konservatorijih zunaj Pariza, kar je bilo ne nazadnje še bolje plačano. »Začetnikov pianistov nikoli nisem posebej maral, raje sem imel že izdelane glasbenike, prav nič pa se nisem pritoževal, da sem bil koprepitor v baletnem ansamblu in v koralnem zboru.«

V Parizu so ga odklikovali z redom Croix de chevalier (1970), na mednarodnem natečaju za kompozicijo je prejel nagrado monaškega kneza Rainierja (1962), najvišje so ga ocenili tudi na mednarodnem natečaju elektroakustične glasbe v Boungesu (1971). Za koncert za violino in orkester je leta 1981 prejel Prešernovo nagrado, pozneje tudi Kozinovo nagrado (1997) stanovskih kolegov. Danes je izredni član SAZU.

Če Matičič letos ne bi dobil Prešernove nagrade, bi zdaj zagotovo že izgubil bliže ki toplim morjem, kamor odide vsako leto januarja. Vedno odhaja drugam. Toda njegova kompozicijska žilica pravzaprav nikoli ne dopuščata. »Navadno imam svoj bungalov nekaj metrov od morja, tam potem spravim v red misli, ideje... Kaj pa hočem drugje: to je res pravi užitek, ta čudovita narava ti kar vzbuja glasbene misli...«

»Sem skladatelj tako imenovane absolutne glasbe in ne programske!« – Janez Matičič

Najpomembnejša dela iz skladateljevega opusa
Za klavir, štiri Sonate, dve Suiti, dvajset koncertnih etud, tri etude za levo roko, Palpatations, Intervallments, Resonances, Toccata-Fantazija, Miniature variacije, Gemini za dva klavirja, **Za simfonični orkester**: dve Simfoniji, Trans... Štita za godalni orkester, dva koncerta za klavir in orkester, Concert za violino in orkester, Concert za violončelo in orkester. **Godalne skladbe**: Skladbe za violino in klavir (Poeme Lyrique, Sinteze, štiri Uspavnice, Chants za solo violino), **Godalni kvartet**. **Za pihala**: Kvartet Memory za štiri saksofone, Réplices za ali saksofon in klavir, Cantor raspisoci za klarinet in klavir, Prolog za deset trobil, Geode za klavir in tolkala. **Elektroakustična dela**: Oscilacije, tri Vizije, Forme, Fuzije ter Kozmofonija za klavir in magnetofonični trak.

Gregor Butala

Vsekakor je Radko Polič, med umetniškimi kolegi, prijatelj in celo gledalci pogosto imenovan kar sloviti nadnikom Rac, ki ga nosi še iz otroštva, eden izmed tistih slovenskih umetnikov, za katere se zdi, da bi jim lahko Prešernovo nagrado podelili že zdavnaj. Pa ne zato, ker bi bila njegova ustvarjalna pot morda že v zatonu in bi bil današnji trenutek bolj kot za nove umetniške izizev primere za razne retrospektive in časovna priznanja za miruilo delo; nasprotno, ob njegovih igralskih nastopih, ki smo jim bili priča v zadnjih sezonah, se je včasih zdelo, da je v naravnost življenjski formi, če se na primer spomnimo ne naslovne vloge v Bernhardovem *Izloščevalcu sveta*, za katero se je zdelo, da bi mu je pisana tako rekoč na kožo. Radlo, da bi mu to nagrado (in posebno je bilo pred leti z Borštnikovim prstanom za življenjsko delo) razne žirije lahko namerile tudi že kdaj prej, je preprosto. Polič je svojevrstna ikona slovenskih gledaliških odrov, pa tudi filmskih in televizijskih zastopov, igralec, ki mu preprosto ni para in ki se je svojih vlog vselej

lovel tako temeljito, da se je z njimi pravzaprav stopil, obenem pa jim je vselej vdhil tudi nekaj posebnega, tisti prepoznani vid celotne gledalci pogosto imenovan kar sloviti nadnikom Rac, ki ga nosi še iz otroštva, eden izmed tistih slovenskih umetnikov, za katere se zdi, da bi jim lahko Prešernovo nagrado podelili že zdavnaj. Pa ne zato, ker bi bila njegova ustvarjalna pot morda že v zatonu in bi bil današnji trenutek bolj kot za nove umetniške izizev primere za razne retrospektive in časovna priznanja za miruilo delo; nasprotno, ob njegovih igralskih nastopih, ki smo jim bili priča v zadnjih sezonah, se je včasih zdelo, da je v naravnost življenjski formi, če se na primer spomnimo ne naslovne vloge v Bernhardovem *Izloščevalcu sveta*, za katero se je zdelo, da bi mu je pisana tako rekoč na kožo. Radlo, da bi mu to nagrado (in posebno je bilo pred leti z Borštnikovim prstanom za življenjsko delo) razne žirije lahko namerile tudi že kdaj prej, je preprosto. Polič je svojevrstna ikona slovenskih gledaliških odrov, pa tudi filmskih in televizijskih zastopov, igralec, ki mu preprosto ni para in ki se je svojih vlog vselej

lovel tako temeljito, da se je z njimi pravzaprav stopil, obenem pa jim je vselej vdhil tudi nekaj posebnega, tisti prepoznani vid celotne gledalci pogosto imenovan kar sloviti nadnikom Rac, ki ga nosi še iz otroštva, eden izmed tistih slovenskih umetnikov, za katere se zdi, da bi jim lahko Prešernovo nagrado podelili že zdavnaj. Pa ne zato, ker bi bila njegova ustvarjalna pot morda že v zatonu in bi bil današnji trenutek bolj kot za nove umetniške izizev primere za razne retrospektive in časovna priznanja za miruilo delo; nasprotno, ob njegovih igralskih nastopih, ki smo jim bili priča v zadnjih sezonah, se je včasih zdelo, da je v naravnost življenjski formi, če se na primer spomnimo ne naslovne vloge v Bernhardovem *Izloščevalcu sveta*, za katero se je zdelo, da bi mu je pisana tako rekoč na kožo. Radlo, da bi mu to nagrado (in posebno je bilo pred leti z Borštnikovim prstanom za življenjsko delo) razne žirije lahko namerile tudi že kdaj prej, je preprosto. Polič je svojevrstna ikona slovenskih gledaliških odrov, pa tudi filmskih in televizijskih zastopov, igralec, ki mu preprosto ni para in ki se je svojih vlog vselej

»Kot mlad igralec sem se na odru še klekljal, potem pa sem ugotovil, da to nima smisla. Komu pa naj se pravzaprav priklanjam?« – Radko Polič - Rac

Nekateri najpomembnejše Poličeve vloge
 Poličev raznovrstni gledalski opus obsega tako klasične vloge iz svetovne dramske in antike dalje kot nastope v sodobnih slovenskih dramatičnih delih. Med drugim je bil Maticek v znani Linhartovi komediji, Ivagin v Müllerjevem *Cementu*, Zoran v *Osvobodilni Skopja*, Rudi v drami *Zid jezera* in Polde Hvala v igri *Don Juan na rasti* (vse tri je napisal Dušan Jovanovič), Jerman v Cankarjevih *Hlapcih*, Disident Arnož in Dedalus v istoimenskih Jančarjevih dramah, Agamemnon v Ajshilovi *Orestiji*, v Shakespearovi tragediji *Kralj Lear* pa je že nastopil tako v naslovni vlogi kot v vlogi Nora; v avtorležijski monodrami *Dobro jutro* odigral preprosto – Raca. Iz zdnjih let sta nastopa v Bartolomeo *Alamutu* in Müllerjevem *Kvartetu*, prav nocoj pa ga čaka nova premiera: v Fraynovi drami *Kopenhagen* bo nastopil kot fizik Werner Heisenberg. Med filmskimi liki ostaja v spominu ulaznik Cankarjev Martin Kačur v *Idealistu*.

(ta je bila v filmu) pa je odigral pri sedemnajstih. Kot zatrjuje, ni nagrad nikoli preševal. »Nekatere imam še danes v spominu, druge bi me morda celo začudile, ker sem nanje že pozabil,« je skromni pred leti, ko vse se pogovarjala predi podelitvijo Borštnikovega prstana. Zdelo se je, da ima do nagrade nekako ambivalenten odnos. »S priznanji je pač tako: do kler ga ne prejmeš, te nekako žgečka okrog srca, da bi ga dobil, ko pa se to zgodi, postane ta nagrada muka. Vsi hočejo nekaj od tebe in okrog nje se po nepotrebnem dviguje prah.« Pompa pa ne mara, kot tudi ne prenese vjudnosti fraz. »Po svojih premisleh najraje kar vobegnem iz gledališča. Pa zato, ker bi me bilo strah kritike, preprosto ne držim v tistem sladkornem vzhodu,« pojasnjuje. Iz enakega razloga se izogiba tudi družabnih priložnosti, kot pravi, se nerad kaže naokrog. »Veliko več od pohval premierske publike mi pomeni, če me ustavi neznanec in mi čestita.«

Pa vendar je bilo ob decembrski razglasitvi letošnjih dobitnikov vedeti, da je Prešernovo nagrade iskreno vesel. »Čutim predvsem ponizno hvaležnost do stareš, ki sta me vseh nedopirala na moji poti in opozarjala na veličino slovenskega jezika,« je dejal takrat. »In zato občutim tudi ponizno srečo, da se nagrada imenuje prav po geniju slovenske besede.«

V njem je opaziti precej tiste (raz)dvoj(e)čnosti, ki jo nekateri ljudje radi pripisujejo igralcem. Po eni strani mu godi biti v središču pozornosti, na odru ali zunaj nje, toda obenem je precej samostanski in včasih daje vtis, da ljudi na splošno ne mara preveč. Zadolgolet je če občinstvo ceni njegov trud, toda ob koncu predstave se ne priklanja, saj zatrjuje, da tega preprosto ne zna. »Kot mlad igralec sem se uicer še kdaj, potem pa sem sigurno, da to nima smisla. Komu pa naj se pravzaprav priklanjam?« V izjavah je pogosto oter, posebej neusmiljen je do diletanstva, blefranja in kompromisstva (sodru ali zunaj nje), pogosto se izkazuje za umetniški, spet drugo je smrt za ganljivo občutljivost. O stareh ima jasno izdelano stališča, ki jih tudi naravnost pove, pa četudi s tem goča užali. Intervjuje nekako ne mara, kot bi mu bilo morda vedno, toda na njih govori rad in odkle, besede se kar usipajo iz njega. Se najbolj neprijetno mu je, kot trdi sam, razlagati o svojem delu: »Igranje se mi zdi kot ogromen peskovnik, v katerem kot čista hrskam za po-nem resnice in upam, da ga bom nekoč tudi našel. Sicer pa je morda nekakšna mešanica grozljivosti užalita in plekskih muk. V njej je le kakšna desetinna naderjenost, vse drugo je treba doseči s težkim gajenjem.« Ne pozabi pa omeniti Mileta Koruna in Dušana Jovanoviča, dveh režiserjev, s katerima je veliko sodeloval in brez katerih »ne bi bilo Radka Poliča, kot ga poznamo.«

V osebnosti tega umetnika, katerega poklicna pot je bila prav tako burna kot zasebna, se morda podobno kot v njegovi igri, prepletajo poteze, za katere se dozdeva, da bi med seboj izključujejo; kot bi imeli hkrati opravka z vsem, kar si je mogoče zamisliti. Na odru pogosto ubode ton, ki ga gledalec njegovemu liku ne bi nikoli pripisal, a se šele ob tem zave prav globine te osebe. In kakor se v svojih vlogah zanesljivo sprha na različnih plasteh dramskih junakov, se tudi v resničnosti dozdeva, da se Rac neprestano spreminja, a obenem ostaja on sam – hkrati jezni mladenič in upornik, kritični negarč, ki je posmeljih do sebe in drugih, ter zvoljnjek, ki je obenem neznanco očudrjen, nekakšen rahločuten ljudrznik, enkrat še goče siten, klavovski, drugič malodane patetičen; moralisti in rušitelj tabujev v eni osebi. Toda nikoli ni kakor drugi. Skratka, Rac.